

ČASOPIS ZA KULTURU HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA
IZDAJE HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO
GOD. 43, BR. 2, 41-80, ZAGREB, PROSINAC 1995.

KORIJENSKI I MORFONOLOŠKI PRAVOPIS NISU I NE MOGU BITI
ISTOZNAČNICE

Stjepan Babić

Naša pravopisna problematika stalno je aktualna i stalno izaziva najveće zanimanje naše javnosti, iako se malo tko udubljuje u samu bit problema.

Proučavajući jezik Grge Čevapovića naslutio sam morfonološku razliku u pisanju glasa /ć/ dvoslovima *tj* i *ch* i napisao "Ta dvostrukost potječe odatle što je Grga Čevapović pisao morfonološki pa se u njega stvorio jak osjećaj za osnovni morfem (korijen) i gdje je u osnovi bio ili on mislio da je *t*, pisao je sa *tj*, a inače sa *ch*."¹ Ali dalje nisam razmišljao pa nisam mogao ni doći do nekih novih spoznaja o samoj naravi njegova pravopisa.

Baveći se intenzivno tvorbom riječi, vidio sam da je morfonološko načelo nešto drugo nego korijensko i kad sam 2. svibnja 1994. počeo zapisivati razloge za jedan ili drugi pravopis (računalo pokazuje čak i sat i minutu u kojoj sam počeo zapisivati), zapisao sam kao prvu rečenicu ovo: "Ne možemo se vratiti na izvorni oblik, *istba*,² trebala bi nova načela, tvorbeni i morfološka." Bio sam dakle na samome pragu, ali dalje od toga nisam išao.

¹ Jezik i stil Grge Čevapovića u *Zborniku radova o fra Grguru Čevapoviću*, Osijek, 1994, str. 136.

² Mislio sam na riječ *izba* 'soba' koja se nekada pisala *istba*.

Pripremajući u jesen 1995. godine referat o jeziku i pravopisu Marijana Jaića, više sma se udubio u njegov pravopis i uočio da Jaićevo odstupanja od korijenskoga pravopisa teže da stvore jedan drugi sustav. Jaić je naime pisao *opći, općinski, srdžba* iako se tada pretežno, ako ne i općenito pisalo *obći, obćinski, srčba*. Kako je Jaić imao i drugih odstupanja od korijenskoga pravopisa, Maretiću je to poslužilo kao dokaz da je i Jaić pisao i etimološki i fonološki. Budući da je Jaić pisao korijenskim pravopisom prilično dosljedno, ja sam se zamislio nad tim odstupanjima i uočio da korijenski ili etimološki pravopis nije isto što i morfonološki. Marijan je Jaić težio da piše morfonološkim pravopisom, ali o tome na drugome mjestu.³ Jaićevo pisanje bilo mi je samo poticajem da spoznam tu važnu razliku među našim pravopisima.

Kod nas se u posljednje vrijeme uobičajilo da se za korijenski ili etimološki pravopis kazuje da je to zastarjeli naziv, da se to suvremenim jezikoslovnim jezikom naziva morfonološki pravopis, a fonetski ili fonetički – fonološkim. Stručnjaci su to odmah prihvatili, ali laici to teže prihvaćaju, a neki se izrazito i bune jer im je bila poremećena lakoća dotadašnjega mišljenja i izražavanja. Međutim, oni koji žele sudjelovati u suvremenom jezikoslovlju, a svi bi trebali bar u mjeri koja ide u opće obrazovanje i koja omogućuje uspješnije služenje jezičnim priručnicima, morali bi prihvatiti nove spoznaje. To posebno vrijedi za one koji žele sudjelovati u raspravljanju o pravopisnoj problematici. A takvih nije baš malo. U kolebanju između tih dvaju pravopisnih načela javljaju se pomiritelji tih dviju krajnosti pa jedni kažu da su za umjereni korijenski, a drugi da su za umjereni fonetski. Na pitanje što bi to konkretno značilo, nema pravoga odgovora. Međutim, teško da ga i može biti dok nam nisu jasni osnovni pojmovi. Dok naziv fonetski pravopis možemo lako zamijeniti nazivom fonološki, nazive korijenski i etimološki pravopis ne možemo tako lako zamijeniti nazivom morfonološki jer to nije isto. To razlikovanje predmet je ovoga članka.

No prije se potrebno složiti u osnovnim nazivima.

Pravopis koji pazi na korijen ili etimon, nazvan je korijenskim ili etimološkim pravopisom. No što je korijen ili etimon? Pogledamo li u Simeonov *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*,⁴ vidjet ćemo da nema preciznoga određenja. Nazivom korijen veoma su se obilno služili mladoslovničari, ali im je bio veoma neodređen pojam i kad su ga nastojali što preciznije odrediti kao npr. Tomo Maretić.⁵ On korijen doduše određuje semantički, ali po primjerima i obrazloženjima koje poslije navodi, vidi se da mu je pojam korijena veoma širok, a po tome i neodređen. Sva neodređenost toga pojma posebno se jasno vidi u II. knjizi *Nacrta hrvatske slovnice* Blaža Jurišića.⁶

³ Govorio sam o tome u izlaganju na znanstvenom skupu o Marijanu Jaiću održanom u Slavonskome Brodu 9. studenoga 1995. godine pod naslovom *Jaićevo pretpreporodni jezik i pravopis*. Izlaganje će izaći u zborniku s toga skupa.

⁴ Zagreb, 1969.

⁵ V. *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Zagreb, 1931, str. 252-254.

⁶ *Nacrt hrvatske slovnice*, II, *Tvorba imenica u povijesnom razvoju*, Zagreb, 1992.

Korijen je dijakronijski, etimološki pojam i njemu u sinkronijskome prikazu jednoga jezika zapravo i nema mjesta. Zato ga ja u svome djelu *Tvorba riječi u suvremenom hrvatskom književnom jeziku*⁷ i ne upotrebljavam. Kako on živi u svijesti mnogih naših obrazovanih ljudi, ja sam ga spomenuo u 63. paragrafu, ali u preciznom morfemskom značenju. Kako se on po tome određenju podudara s jednomorfemskom osnovom, pa i prefiksom i sufiksom, tvorbi riječi i nije potreban. Korijen u sinkroniji može biti samo osnovni, prvotni morfem, zajednički morfem cijele jezične porodice, ali uvijek morfem. U etimologiji može biti i manja jedinica od morfema, ali ja u to ovom prilikom ne mogu ulaziti. Budući da korijen nije precizno određen, to po njemu ni korijenski pravopis ne može biti precizan naziv. Što on zapravo znači, o tome poslije.

Najmanja jezična jedinica koja ima neko značenje naziva se morfem (od grč. *morphēma* 'oblik, lik'). Tako riječ *ruka* ima dva morfema: *ruk-* koji znači 'gornji ud' i *-a* koji znači 'nominativ jednine imenica ženskoga roda'. Glasovni sastav morfema (izrazna razina morfema) naziva se morf.

Jedan morfem ne mora imati uvijek isti morf, nego u različitim okolinama može biti i različit, npr. *ruk-* u *ruk-a*, *ruc-* u *ruc-i*, *rucelj* 'dio kosišta ili pluga koji se drži u ruci', *ruč-* u *ručica*, *ručetina*, *ručerda*. Drugi oblik istoga morfema naziva se alomorf (od grč. *allos* 'drugi'). Alomorf je dakle alternanta, varijanta istoga morfema. Alomorfizacija je smjenjivanje alomorfa u morfologiji i tvorbi riječi. Prema tome pojam morfema s pravopisnoga gledišta dolazi do izražaja u tima dvama područjima.

Rastavljanjem morfema na manje jedinice gubi se morfemska razina jer *r-u-k*, *ru-k*, *ru-c*, *r-uc...* sami za sebe ništa ne znače. Pojedini glasovi, ili uskostručno rečeno fonemi (od grč. *phōne* 'glas'), nemaju značenja, oni su samo nosioci značenja. Glasovima kao razlikovnim jedinicama značenja, fonemima, bavi se jezikoslovna grana nazvana fonologija, prepustivši fonetici izgovornu i slušnu stranu glasova (zvukova govornih organa).

Pravopis kojim se riječi pišu tako da se pazi na foneme, naziva se fonološkim pravopisom. Po njemu se fonemi pišu kako se izgovaraju, tj. isti se fonem piše istim slovom, npr. *vrapca* (< vrabac) kao *vrpca*, *retka* (< redak) kao *rešetka*, *dolaska* (< dolazak) kao *daska*, *ropski* (< rob) kao *europski*, *potkresati* (< podkresati) kao *netko*, *stambeni* (< stan) kao *bomba*, *kazališni* (od *kazalište*) kao *kišni...*, dakle bez obzira na glas u osnovnome morfemu. On dakle uzima u obzir alomorfe. Tako se pisalo i po pravopisu koji se donedavno zvao fonetski, a nešto prije fonetički pa kad smo ga nazvali fonološkim, ništa se nije promijenilo u sadržaju, stoga je tu naziv samo terminološki izbor. Međutim, s nazivima korijenski, etimološki pravopis s jedne strane i morfonološki s druge nije tako. Oni ne podrazumijevaju isti sadržaj pa i ne mogu biti istoznačni.

Morfonologija je složenica od naziva morfologija i fonologija. Ona proučava sastav morfema i formalne zakonitosti njihova spajanja, tj. fonološke promjene u

⁷ 1. izd. Zagreb, 1986, 2. izd. Zagreb, 1991.

okviru morfema uključivši i naglasak. Kako naglasak nije bitan za obilježja o kojima ćemo govoriti, ostavit ćemo ga ovom prilikom po strani.⁸

Morfonološki pravopis pazi na glasovni sastav osnovnoga oblika morfema u oblikoslovlju i tvorbi riječi i nastoji da on ostane isti bez obzira u kojoj se glasovnoj okolini našao. Zato se po morfonološkome pravopisu piše *vrabca*, *redka*, *dolazka*, *robski*, *podkresati*, *odplivati*, *stanbeni*, *kazališni* jer su osnovni likovi morfema ili osnove *vrabac*, *ređak*, *dolazak*, *pod*, *kresati*, *rob*, *od*, *plivati*, *stan*, *kazališt-*.

Kad razmotrimo alomorfizaciju u tim primjerima, onda vidimo da ona pripada trima područjima:

1. jednačenju po zvučnosti: *vrabca* /*vrapca*/, *robski* /*ropski*/...
2. jednačenju po mjestu tvorbe: *stanbeni* /*stambeni*/...
3. gubljenju suglasnika: *kazališni* /*kazališni*/...

Međutim alomorfizacija je šira od tih triju područja. Ona se zbiva

– u palatalizaciji: *ruka-ručica-ručerda*, *mrak-mračak*...

– u sibilizaciji: *ruka-ruci*...

– u jotaciji: *smrt-smrću*,

– u zamjenjivanju l sa o: *misao-misli*, *došao-došla*...

– u samoglasničkim alternacijama: *ukopati-ukapati*, *lijep-ljepota*, i dr.

U tim područjima alomorfe pišemo po fonološkome načelu, a ne po morfonološkome, tj. ne pišemo *rukerda*, *mrakak*, *smrtju*, da samoglasničke alternacije i ne spominjem. To bi stvaralo velike teškoće u čitanju, a neke alternacije morfonološki i ne bismo mogli zapisati, npr. *ruci*, *ručica*, jer zapisano morfonološki *ruki*, *ruci-ca* tako bi se i čitalo. To vrijedi i za pridjeve tipa *viški* < *Vis*, *kupreški* < *Kupres*, *memfiški* < *Memfis*, *teksaški* < *Teksas*..., jer zapisano *viski*, *kupreski*, *memfiski*, *teksaski*... tako bi se i čitalo. To ujedno govori da je hrvatskome jeziku primjereniji fonološki pravopis od morfonološkoga.

Međutim, morfonološki pravopis nije dosljedan ni na prvim trima područjima jer kad je posrijedi gubljenje suglasnika i jednačenje po mjestu tvorbe, postoje sustavna odstupanja jer ni po morfonološkome pravopisu ne pišemo *pljusnuti*, *trepnutak*, *gudsle*, *svjetiljka*, od *pljuskati*, *trepnuti*, *guditi*, *svjetliti*, *nego pljusnuti*, *trenutak*, *gusle*, *svjetiljka*, niti *nosnja*, *griznja*, *paznja*, od *nositi*, *griziti*, *paziti*, *nego nošnja*, *griznja*, *paznja* kao ni promjene koje nastaju djelovanjem jotacije pa ni jednačenja po mjestu tvorbe jer ne pišemo *češći*, *košću*, *lišće*, od *čest*, *kost*, *list*, *nego češći*, *košću*, *lišće*. I to pokazuje da je morfonološki pravi opis samo djelomično morfonološki, možda bi se moglo reći i manje morfonološki nego što je fonološki kad se i u okviru morfonološkoga fonološko načelo ostvaruje u velikoj mjeri.

Ipak, pravopis koji ne bi poštivao samo prve tri alomorfizacije s ograničenjima koja sam upravo naveo, možemo zvati morfonološkim pravopisom jer je svaki naziv uvjetan. Sad se zna što se pod njim razumijeva. Dakle pravopis koji pazi na

⁸ Koliko je naglasak važan za pravopis, objašnjeno je u članku Naglasak u tekstovima hrvatskih pisaca, J. XLII, str. 33-40.

osnovni morfem kad je posrijedi jednačenje po zvučnosti, gubljenje suglasnika i djelomično jednačenje po mjestu tvorbe pa tu ne pišemo kako izgovaramo, nego tako da sačuvamo osnovni lik morfema, s pravom možemo zvati morfonološkim pravopisom.

Na jednom je javnom predavanju prigovoreno nazivu morfonološki jer da je dovoljno morfološki. Međutim nije jer morfološki znači oblikoslovni, a kao što je već rečeno morfonološko se načelo proteže jednako na alomorfe u oblicima i u tvorbi riječi.

Međutim, naš pravopis koji mi nazivamo korijenskim ili etimološkim pravopisom nije samo takav. On ne uzima u obzir samo morfeme, nego odstupa od govora i u okviru jednoga morfema. Tako se govori *opći, srdžba, glazba, izba, kaca*, a po korijenskom se pravopisu piše *obći, srčba, glasba, istba, kadca*. Pogledamo li te riječi s morfemskoga gledišta, onda ćemo vidjeti da su tu morfemi *opć-, srdžb-, glazb-, izb-, kac-*, a *ob-, srč-, glas-, ist-, kad-* tu nije morfem jer ili to nema nikakva značenja ili nema s riječju čiji je dio. Pa zašto se onda pisalo *obći, srčba, glasba, istba, kadca*? Zato što se tu pazilo na etimon, korijen.

U crkvenoslavenskome se pisalo *obštv*, a to je *ob-* ostalo u pisanju kad se počelo izgovarati *opći*. Kako je *opć-* jedan morfem, pisanje *obći* nije po morfonološkome načelu, nego po korijenskom, jer se pazi na korijen, podrijetlo.

Isto vrijedi za pisanje *srčba*. Ona potječe od imenice srce ili od glagola *srčiti* se 'srditi se' i nekada se pisala *srčbčvba* i *srčvba* pa kad se počelo izgovarati *srdžba*, onda se i dalje tradicijom pisalo *srčba* iako *srčba* više nema semantičke veze sa *srcem*, a s glagolom *srčiti* je i ne može imati jer toga glagola više nema u suvremenome hrvatskome jeziku. Dakle *srdžb-* je jedan morfem i u njegovu sastavu normalno ne može biti razlike po zvučnosti, po mjestu tvorbe i po morfonološkome se načelu ne može pisati *srčba*, a kad se to ipak čini, to je po etimološkome, korijenskome načelu.

I *glasba/glazba* poučan je primjer za to. Etimološki je *glasba* od *glas*, zato se i piše *glasba*, ali s gledišta suvremene tvorbe to je netvorbena riječ, ne možemo je dovesti u vezu s *glas*, ona jednostavno znači muzika i *glazb-* je jedan morfem i zato je po načelu morfonološkoga pravopisa treba pisati *glazba*.

Sad riječi kao *istba/izba* (csl. *istъba*), *kadca/kaca* (csl. *kaďca*) ne trebam više ni obrazlagati, pogotovu što se već na samome početku naše pismenosti javilo i *izba*, i što Klaićevo Koriensko pisanje iz 1942. ima samo *izba* i *kaca*.

Zbog svega se toga nazivi korijenski, etimološki s jedne strane i morfonološki s druge ne mogu izjednačivati.

Sad kad je, mislim, osnovno jasno, možemo ići malo dalje. Po etimološkom ili korijenskom pravopisu piše se *boštvo, mnoštvo, proročtvo*... Kad se kritički razmotri prema onome što je dosad rečeno, to nije pisanje ni po fonološkome ni po morfonološkome pravopisu, nego po nekome trećem, polovičnom. Po fonološkom je *boštvo, mnoštvo, proroštvo*, po morfonološkome bi bilo *bogstvo, mnogstvo, prorokstvo*, pa je očito da je pisanje *boštvo, mnoštvo, proročtvo* po korijenskom pravopisu, ako se on shvati kao historijski ili tradicionalni pravopis. Sufiks -stvo zapravo je sufiks -ьstvo, pa su se ispred njega zbivale promjene po palatalizacij-

skim pravilima i nekada se pisalo *božbstvo*, *mněnožbstvo*, *proročbstvo*. (Ovdje nije važno što su ti oblici zapravo pisani glagoljicom ili ćirilicom, bosančicom.) Kad su poluglasovi ispalili, oni su se prestali i pisati, ali se ostalo tradicijom pisalo i dalje iako se nakon ispadanja poluglasova izgovor promijenio.

Etimološki pravopis mogao bi u jednome smislu biti sinoniman sa tradicionalnim ili historijskim pravopisom, ali bi i te nazive trebalo kritički razmotriti. Kad sam na početku svoje znanstvene djelatnosti pisao o pravopisu općenito, napisao sam ovo:

“Fonetski p. takav je način po kojemu se govor bilježi tako da svakom glasu u govoru odgovara poseban znak u pismu, prema načelu »piši kao što govoriš, a čitaj kao što je napisano«, što ga je još u 18. stoljeću postavio njemački lingvist Adelung. Kako se taj idealni zahtjev teško može ostvariti, obično fonetskim pravopisom nazivamo takav način u kojem je spomenuto načelo ostvareno u velikom stupnju.

Korijenski ili etimološki p. takav je način po kojem se pazi da se sačuva korijen riječi *otac-otca*, *gladak-gladka*, *bezznačajan*, *izčupati*, *izšarati*... Budući da se ne može tako pisati da bi se uvijek vidio korijen, pravoga korijenskoga pravopisa i nema, nego se takvim pravopisom naziva onaj koji je nastao tradicijom. U početku se obično piše prema izgovoru, pa kad se kasnije izgovor promijeni, p. ne prati te promjene, nego se piše kao i prije. Zbog toga se takav p. zove i tradicionalni p. Ali kako tradicionalan znači *običajan*, *uobičajen*, a uobičajen može biti i fonetski p., to se tradicionalni p. zove i *historijski (povijesni) p.* što je zapravo najopravdniji naziv.

Historijski p. ima većina evropskih jezika (engl., fr., njem.) i gotovo svi slavenski jezici.⁹

Na bih sada ulazio u razmatranja pravopisa nama poznatih jezika kao što su latinski, talijanski, francuski, engleski, njemački, češki, ruski..., problem ću pokazati samo na hrvatskome.

Pravopis starocrkvenoslavenskoga jezika bio je fonološki jer je to sasvim razumljivo u samome početku pisanja jednoga jezika, a posebno zbog toga što je u staroslavenskome vladao zakon otvorenih slogova, tj. svaki se slog završavao samoglasnikom, a ako to nije bio koji drugi samoglasnik, onda su bili poluglasnici, *ь* i *ѣ*. Kad su se negdje u 10. i 11. stoljeću poluglasovi izgubili ili tijekom 12. st. u nekim položajima zamijenili sa *a*, najčešće nepostojanim, došli su u dodir suglasnici koji se nisu slagali po zvučnosti, po mjestu tvorbe ili su nastali glasovni skupovi koji su se u izgovoru pojednostavnjivali, ali se zbog pismene tradicije pisalo kao i prije. Budući da je pravopisna tradicija od crkvenostaroslavenskoga preko hrvatskokrkvenoslavenskoga, hrvatskoga čakavskoga književnoga jezika do hrvatskoga štokavskoga književnoga jezika bila neprekinuta, nastalo je pravopisno dvojstvo,

⁹ *Jezik – Školski leksikon*, Zagreb, 1965, str. 190. i 191.

¹⁰ Dosad smo naglašavali da hrvatski književni jezik ima kontinuitet od Bašćanske ploče do danas i da se nakon ulaska štokavštine u nj ta tradicija očitovala na leksičkoj i frazeološkoj razini, a sada moramo dodati i na pravopisnoj.

pisalo se tradicionalno, bez poluglasova, i po izgovoru, najčešće pomiješano.¹⁰ Koliko se dosad zna, ni jedan pisac nije dosljedno pisao ni na jedan ni na drugi način. Tomo Maretić to je izrekao ovako: "Ni jedan stari pisac nije konsekventan ni fonetik ni etimolog, već je svaki i jedno i drugo."¹¹ Maretić nije razlikovao korijenski od morfonološkoga pravopisa, pa nije mogao ni odgovoriti koliko se pojedini pisac držao korijenskoga pravopisa, a koliko je težio morfonološkomu. Da nikada u povijesti hrvatskoga jezika nije bilo čistoga morfonološkoga pravopisa, može se zaključiti po tome što nije bilo pravopisnoga priručnika koji bi to jasno formulirao. Ni Klaićevo *Korijensko pisanje* iz 1942. ni Klaić-Ciprin *Hrvatski pravopis* iz 1944. godine, koji su išli prema morfonološkom, nisu to bili. Autori tih pravopisa nisu imali jasnu spoznaju o morfonološkome pravopisu pa takav pravopis nisu ni mogli ostvariti što pokazuju njihovi pravopisni likovi *obći, srčba, glasba, radništvo, bubrežčić, gložčić, rožčić, vražčić, vražki, irokežki < Irokez*.

Vatroslav Jagić u svome poznatome članku *Naš pravopis* naslutio je neke crte morfonološkoga pravopisa kad je napisao:

"Meni je dakle pravilno ovo: Dok sam u granicah jedne te iste proste (ili izvedene) rieči, bilo imena bilo glagola, pisati ću onako, kako čujem da je valjan izgovor iste rieči u svojem nepromjenjivom obsegu, s osobitim obzirom na nominativ."¹²

Jagića je mučila nedosljednost, ali do jasne spoznaje nije došao, a nije ni mogao jer nije imao jasne spoznaje ni o morfemu, a onda ni o morfonološkome pravopisu. Da je bio blizu pojmu morfema, vidi se po tome što za posebnost prijedloga *s* kaže: "što mu je čitav glasovni sadržaj samo jedan suglas." (Str. 7) Još jedan korak i došao bi do pojma morfema.

Dakle ni jedan hrvatski pravopis ne može se zvati morfonološkim pravopisom jer takvoga hrvatskoga pravopisa, koliko je poznato, nije bilo jer nije bilo jasne spoznaje o njemu iako je bilo pisaca koji su težili prema njemu, kao npr. Marijan Jaić. Nema dakle potrebe da se naziv korijenski pravopis zamjenjuje nazivom morfonološki, kad on to nije.

Moglo bi se reći, da se hrvatski korijenski pravopis ipak može zvati morfonološkim po pretežnosti ostvaraja. Međutim ja mislim da ne može. Nije važan broj ostvaraja jer su oni u korijenskome pravopisu po naravi stvari većinom morfonološki, nego po načelu, a ono nije bilo morfonološko, nego korijensko.

Sve to govori da se naziv korijenski, etimološki pravopis ne može jednostavno zamijeniti morfonološkim pravopisom jer on to jednostavno nije. Kad jedan naš pisac teži tomu da piše morfonološki, a možda neće biti samo jedan, onda je dobro da taj pojam sačuvamo za pravopis koji je svojim sadržajem jednoznačan i poseban makar dosad i ne bio ostvaren. Takvo je jasno određenje potrebno da bismo točno znali o čemu je riječ, njime smo dobili jasno određene pojmove i oni daju jasnoću raspravljanju o pravopisu općenito, a posebno o pravopisu hrvatskih

¹¹ *Istorija hrvatskoga pravopisa latinskijem slovima*, Zagreb, 1889, str. XII.

¹² *Književnik*, I, Zagreb, 1864, str. 5. Istaknuto u izvorniku.

pisaca, pogotovu starijih. Sada možemo jasno uspoređivati pravopise različitih naroda jer npr. ruski morfonološki pravopis nije isto što i naš morfonološki. Ako bismo danas mijenjali pravopis, vjerojatno ne bismo uveli korijenski, nego morfonološki po ovom određenju morfonološkoga. Ako pak tko kaže da je za umjereni korijenski, morfonološki ili umjereni fonetski (fonološki), sada se može tražiti određeniji odgovor što pod time misli.

SAŽETAK

Stjepan Babić, sveuč. prof. u mir., Zagreb
UDK 801.1:808.62., izvorni znanstveni članak,
primljen 15. studenog 1995, prihvaćen za tisak 5. prosinca 1995.

'Root-based' (etymological) and 'morphological' orthographies are not,
nor can they be, synonymous

During its history, Standard Croatian predominantly used two orthographic principles: 'root-based' (etymological) and phonetic. As linguistic science developed, notably phonology and morphology, these two principles were simply renamed as morphological and phonological. The author argues that the terms phonetic and phonological can be equalized, whereas 'root-based' and morphological cannot, for the reason that 'root-based' is conceptually linked to 'root' – a linguistically rather vague term – with little regard whether one is dealing with a morpheme or not. Croatian 'root-based' orthography is diachronically determined which makes the term 'historical orthography' preferable. 'Morphological orthography' is strictly synchronically determined, adhering to the base morpheme in morphology and word formation.

MJERNE JEDINICE U SVAKODNEVNOJ UPORABI Zalihost mjernih jedinica u odnosu na njihove sustave

Marija Znika

išući tekst o nepotrebnoj uporabi višeznačne riječi *masa*¹ načela sam još nekoliko problema. Ovdje ću naznačiti neke od njih.

Prvi je problem teoretske naravi: tiče se odnosa hrvatskoga jezičnoga sustava kao cjeline i terminoloških (nazivoslovnih) sustava koji su njegovi podsustavi, njegovi dijelovi. Iz njega izlaze i drugi:

– Treba li sve što je u terminološkim sustavima hrvatskoga jezika ulaziti u opći hrvatski jezik – jezik zajednički i jednako razumljiv i stručnjacima raznih struka i nestručnjacima – ili ne? Spominjem ovdje samo jedan od takvih primjera: stručnjaci razlikuju termine *duljina* i *dužina*. Nestručnjacima su to sinonimi. O

¹ "Vjesnik" od 8. 12. 1994.